

Ekonomski intelektualac Ivo Bićanić

Milan Deskar Škrbić

“Svako društvo treba intelektualce”, izjavio je prije više od pola stoljeća španjolski filozof, esejist i pisac Jose Ferrater Mora. Danas, možda i više nego ikada, trebamo obrazovane pojedince koji su spremni glasno, jasno i javno reći što misle, komentirati i preispitivati, ali i pohvaliti te predložiti dobre ideje i kvalitetna rješenja za društveno blagostanje. Bilo bi zanimljivo istražiti koliko uopće takvih, univerzalnih ili specifičnih, intelektualaca trenutno imamo u Republici Hrvatskoj. Ipak, umjesto sustavnog pregleda najutjecajnijih hrvatskih intelektualaca, osvrnut ćemo se na lik i djelo jednog od njih, Ive Bićanića (1951.-2021.), sveučilišnog profesora i javnog intelektualca koji je više od četiri desetljeća neumorno doprinosa stručnim raspravama, predlagao i kritizirao makroekonomska rješenja te istovremeno odgajao i “kvario” ekonomsku mladež.

Akademski karijera

Širina njegovog znanja proizašla je iz suradnje s ekonomistima poput Branka Horvata i Vojmira Franičevića, kao i studija na Oxfordu gdje je imao priliku izravno učiti od Sir Johna Hicksa, jednog od najutjecajnijih ekonomista 20. stoljeća. No ne treba zanemariti ni njegovu obiteljsku intelektualnu pozadinu. Otac mu je bio Rudolf Bićanić, poznati hrvatski ekonomist i političar te osnivač Zavoda za proučavanje seljačkog i narodnog gospodarstva (koji se danas smatra zametkom Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu). Njegova majka, Sonia Wild Bićanić, bila je profesorica na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, autorica studija o engleskoj književnosti, društvu i kulturi Velike Britanije, stilistici i teoriji diskursa te mnogobrojnih prijevoda na engleski, suautorica udžbenika za učenje engleskog jezika.

Ivo Bićanić u svojoj se karijeri najviše posvetio istraživanjima u područjima političke ekonomije tranzicije, tržišta rada u tranzicijskim zemljama, ekonomske nejednakosti, ekonomske povijesti, a posebno su ga zanimala teorije ekonomskog rasta. Proučavajući ekonomske teme, nerijetko se oslanjao i na znanja iz ostalih društvenih znanosti kako bi probleme koje je analizirao stavio u širi društveni i analitički kontekst.

Na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće, samostalno ili u koautorstvu, objavio je niz relevantnih radova o tranziciji u Republici Hrvatskoj. Svakako treba istaknuti njegovu knjigu Makroekonomika I za ekonomiste i neekonomiste s hrvatskim primjerima, koju je napisao nakon odlaska u mirovinu. Ipak, ne pamtimo ga samo kao sveučilišnog profesora (jer za akademske titule nije previše mario ili se iza njih skrivao) nego prije svega kao javno angažiranog intelektualca koji je:

- provodio interdisciplinarna istraživanja dostupna široj javnosti
- iznosio istinu i kritiku ekonomskih politika kada je to bilo potrebno
- pojašnjavao složene koncepte i ekonomske pojave neinformiranoj općoj javnosti.

Bićanićeva istraživanja i glavne spoznaje

Kao javni intelektualac vodio se svojim najdražim citatom Johna M. Keynesa: *“Problem ne leži toliko u razvoju novih ideja, već u bijegu od onih starih.”* Ivo Bićanić je uspio oboje – svakodnevno razvijati nove ideje, a posebno pobjeći od onih starih. Ne samo da je postavljao dijagnoze, već je nudio i (najčešće vrlo inovativna) rješenja. U tome mu je pomoglo vrhunsko poznavanje teorija i strategija rasta. Bio je jedan od rijetkih, a većinu vremena i jedini hrvatski ekonomist koji je govorio ne samo o kretanju kratkoročnog BDP-a, već i o kretanju potencijalnog BDP-a. Jedini je govorio o postizanju “modernog ekonomskog rasta” (tj., postojano visokim stopama rasta u duljem razdoblju koje vode k restrukturiranju gospodarstva). Bio je ekonomist koji se sustavno zalagao za provođenje “šok terapije” jer je upozoravao kako Republika Hrvatska iza sebe ima desetljeća neuspješnih gradualističkih reformi koje nikada nisu stvorile uvjete za moderni ekonomski rast zasnovan na inovacijama.

Predlagao je nove pristupe izradi proaktivnih strategija rasta, a konkretne je prijedloge iznio prije dvanaest godina kao voditelj projekta Dijagnostikom prepreka rasta do novih politika rasta. U taj projekt, koji je financirala Hrvatska udruga poslodavaca, uključio je dvadesetak ekonomista raznih generacija i s različitih institucija. Istražujući veličinu i efikasnost države, otvorenost ekonomije, poduzetništvo te tržište rada, kao ključnu prepreku postizanju modernog ekonomskog rasta u Republici Hrvatskoj, identificirao je nisku mobilnost (seljivost), pod čime je podrazumijevao smanjenu mobilnost kapitala (između različitih sektora), roba i usluga (osobito investicija), ljudi (i njihovih znanja i kompetencija) te ideja (tehnologije). Iako su projekt i njegovi istupi bili solidno popraćeni u medijima, predložena rješenja i politika “šoka mobilnosti” nisu dopirali do nositelja ekonomske politike.

Kritika nasuprot pozicije moći

Njegov zaštitni znak bili su sadržajem bogati, britki i originalni komentari gospodarskih kretanja, ključnih gospodarskih problema, a posebno prijedloga ekonomske politike. Tako je bio među prvima koji je otvoreno i bez straha govorio o ortačkom kapitalizmu, stvaranju “kapitalizma bez kapitalista”, problematičnom modelu privatizacije, nepoštenoj političkoj redistribuciji, stvaranju rentijerske ekonomije i nestimulativnog institucionalnog okvira za razvoj modernog poduzetništva. Pisao je o općem institucionalnom deficitu, veličini sive ekonomije i propuštenim tranzicijskim prilikama.

U medijskim nastupima bio je provokativan s epitetom jednog od najoštrijih i najoriginalnijih kritičara vladinih ekonomskih politika, neovisno o ideološkom predznaku pojedine vlade čiju je politiku ocjenjivao. Uvijek je isticao da nositeljima ekonomske politike nedostaje proaktivnosti jer uglavnom pasivno (i to često pogrešno) reagiraju na događaje. Posebno je bio kritičan prema kratkim (tzv. “bullet point”) ekonomskim programima u power pointu (kada se Tim Orešković pojavio u Saboru s takvom prezentacijom diglo mu se ono malo preostale kose na glavi). Uvijek je podsjećao da je u Republici Hrvatskoj od početka devedesetih napisano i usvojeno preko dvadeset razvojnih strategija na koje su potrošeni milijuni kuna, a Lijepa naša je po mnogim pokazateljima pri dnu Europske unije.

Jedna od njegovih posljednjih kritika, koja je snažno odjeknula u javnosti, odnosila se na Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030. godine. Sažeto, Ivo Bičanić je o Strategiji rekao:

“Papazjanija koja se nudi kao strategija nepopravljivo je loša. Bio bi gubitak vremena tekst vraćati na doradu kojom bi se eventualno napravio smisleni dokument na trećini sadašnje duljine. Autori Tramišak/Plenković nisu sposobni i nemaju hrabrosti napraviti bolje. Dokument kakav je sad zadovoljava eurokrate da odriješe kesu, a rasprave oko ove papazjanije gubitak su vremena. Imalo bi je smisla ismijati kako bi se autorima pokazalo da prepoznajemo u kojoj su mjeri napravili traljav posao. Dobili smo sterilan i bezubi dokument, koji ni ovu ni buduće vlade ni na što ne obavezuje i ne ograničava provedbu njihovih programa, kakvi god bili. Svatko i dalje može što hoće.”

Svaku kritiku koju je iznio u vezi sa Strategijom čvrsto je argumentirao, a za njezine brojne slabosti dao i konkretne prijedloge za poboljšanje. To je bio njegov *modus operandi* u svim sličnim situacijama: Da, kritika, ali i rješenje, uz stručno i logičko prosuđivanje.

Informiranje i obrazovanje javnosti

Pridjev “javni” podrazumijeva da je intelektualac Ivo Bićanić složene ideje i probleme ekonomske znanosti približavao studentima, stručnjacima iz drugih područja i javnosti. Smatrao je, slično kao i Glenn Hubbard, bivši dekan poslovne škole na sveučilištu Columbia, da je uloga profesora ekonomije koristiti svoje znanje za opće dobro i unaprjeđenje ne samo ekonomskih već i širih društvenih procesa. Isto je tako vjerovao da se na taj način može pomoći širokim skupinama zainteresiranih pojedinaca da shvate složenost ekonomije te prepoznaju pokušavaju li ih nositelji politika obmanuti skrivajući se iza jezika i fraza koje većina ne razumije.

Kao profesor i nastavnik, tj. osoba koja znanjem i vještinama značajno nadmašuje druge, uvijek je prakticirao nekonvencionalni stil predavanja, podučavanja i komunikacije. Sa studentima Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, ali i kao gostujući profesor na sveučilištima u Budimpešti i Zürichu, Ivo Bićanić nije podučavao mlade ekonomiste samo kroz formalne kolegije i svoja dinamična, izazovna i zanimljiva predavanja. Njegov najveći

Saša Zinaja / NFOTO

doprinos “odgoju” novih generacija perspektivnih ekonomista proizlazi iz izvannastavnih aktivnosti koje je organizirao u svojem kabinetu. Na “ekonomskim kružocima”, kako ih je volio zvati, čitala su se i analizirala originalna djela najpoznatijih ekonomista, rješavali su se zadaci iz naprednih udžbenika te se kroz prizmu ekonomskih modela raspravljalo o aktualnim ekonomskim događajima u Republici Hrvatskoj i svijetu. Značajan doprinos popularizaciji ekonomske znanosti pružio je kroz pisanje blogova na portalima *Ideje.hr* i *Ekonomski lab*, a zanimljive i provokativne tekstove objavljivao je i kao višegodišnji suradnik u časopisima *Globus* i *Banka*. Zapažena su ostala i njegova sudjelovanja na brojnim panelima, okruglim stolovima, gostovanja pred televizijskim ekranima, intervjui... Bilo bi gotovo nemoguće sve popisati i nabrojati.

Ostavština

Iako će to s vremenskim odmakom postati još jasnije, Ivo Bićanić je zadužio hrvatsku ekonomsku znanost i praksu. Svojim djelovanjem, javnim nastupima i navedenim “kružocima” utjecao je na brojne, danas već poznate ekonomiste (vidjeti tablicu 1.) različitih generacija. Upravo taj ljudski kapital, koji je razvio i “ostavio” Republici Hrvatskoj, pokazuje tko je bio i što je radio.

Tablica 1. Bivši studenti i/ili mlađi suradnici profesora Ive Bićanića

Ekonomist	Pozicija
Damir Odak	Hrvatska narodna banka, viceguverner (2012.-2018.)
Dora Tuđa	Trinity College Dublin, asistentica
Iva Tomić	Hrvatska udruga poslodavaca, glavna ekonomistica (2020.-2022.)
Ivan Žilić	Hrvatska narodna banka, Direkcija za ekonomske analize
Ivica Rubil	Ekonomski institut Zagreb, znanstveni suradnik
Ivo Krznar	Međunarodni monetarni fond, zamjenik direktora Odjela za novčana i kapitalna tržišta
Jasena Torma	Allianz ZB, analitičarka
Jurica Zrnc	Hrvatska narodna banka, Direkcija za monetarnu politiku
Lucija Rogić Dumančić	Ekonomski fakultet u Zagrebu, izvanredna profesorica
Marijana Bađun	Institut za javne financije, viša znanstvena suradnica
Marko Krištof	Državni zavod za statistiku, ravnatelj (2013.-2019.)
Marko Škreb	Hrvatska narodna banka, guverner (1996.-2000.)
Milan Deskar-Škrbić	Hrvatska narodna banka, direktor Direkcije za monetarnu politiku
Nikola Bokan	Europska središnja banka, stariji ekonomist
Ozana Nadoveza	Ekonomski fakultet u Zagrebu, docentica i Hrvatska narodna banka, viša savjetnica u Direkciji za monetarnu politiku
Vedran Šošić	Hrvatska narodna banka, glavni ekonomist
Vedrana Pribičević	Zagrebačka škola ekonomije i managementa, predavač
Velibor Mačkicić	Posebni savjetnik predsjednika Republike Hrvatske za ekonomiju
Velimir Šonje	Ekonomski analitičar i direktor Arhivanalitika
Vuk Vuković	Ekonomski analitičar i poduzetnik

Stoga ni ne iznenađuje da ga je Zoran Milanović, predsjednik Republike Hrvatske, posthumno odlikovao Redom Danice hrvatske s likom Blaža Lorkovića za osobite zasluge za gospodarstvo te dugogodišnji iznimno uspješni i međunarodno priznat nastavni i znanstveno-istraživački rad. Tom prilikom je izjavio: *“Ekonomista poput profesora Bićanića ima malo, ljudi s vrlo širokim poljem interesa, koji nisu fokusirani i usmjereni samo u jedno jer ekonomija je, ako je prava, multidisciplinarna znanost i veća od života na neki način.”* Zanimljivo je napomenuti kako mu je državno odlikovanje dodijeljeno iako se svojedobno zahvalio na ponudi da se pridruži Ekonomskom savjetu Predsjednika Republike Hrvatske prije njegova službenog osnivanja 1. prosinca 2020. Takav je bio, osebujan i svoj, jednom riječju, nekonvencijalan.

Tijekom 2023. godine bit će objavljeno i njegovo posljednje djelo, knjiga Makroekonomika II: ekonomika dugog roka, posvećena teorijama rasta, čiji je rukopis dovršen neposredno prije njegova odlaska. Tako će sadašnje i buduće generacije ekonomista imati priliku još detaljnije se upoznati s idejama ekonomskog intelektualca Ive Bićanića.

▮

IZVORI I PREPORUKA

- Bićanić, I. (2012). Generiranje postojanog rasta u Hrvatskoj u silaznoj fazi gospodarskog ciklusa. U: Zakošek, N. (ur.), *3. Zagrebački ekonomski forum*. Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert.
- Bićanić, I. (2020). *Nismo baš svi bedaci. Za taj novac strategiju su mogli napisati Rodrik i Acemoglu, recenziju Krugman i Stiglitz i još bi ostalo za Ekonomski institut*, 15. studenog, www.ideje.hr
- Bićanić, I. i Deskar-Škrbić, M. (2018). *Makroekonomika I za ekonomiste i neekonomiste s hrvatskim primjerima*. Biblioteka Ekonomski lab. Zagreb: Arhivanalitika.
- Hubbard, R. G. (2004). The economist as public intellectual. *Journal of Economic Education*, 35(4), 391-394.
- Mora, J. F. (1959). The Intellectual in Contemporary Society. *Ethics*, 69(2), 94-101.

Milan Deskar-Škrbić je direktor Direkcije za monetarnu politiku u Hrvatskoj narodnoj banci i predavač na Zagrebačkoj školi ekonomije i managementa. Područja njegova interesa su monetarna politika, financijska tržišta, usklađenost poslovnih ciklusa i makroekonomija malih otvorenih gospodarstava.

UVJETI KORIŠTENJA

Internetsko prenošenje dozvoljeno je na sljedeći način: naslov, ponaslov i lead teksta mogu biti kopirani u cijelosti, a za sadržaj teksta treba navesti eksterni link na originalnu stranicu na kojoj je objavljen tekst.

Ovaj časopis omogućuje trenutni otvoreni pristup svojem cjelokupnom sadržaju u skladu s uvjerenjem kako javna dostupnost istraživačkih i stručnih spoznaja potiče veću razmjenu znanja i ideja.